

DIPLOMATIE EN V.B.

In het regeerakkoord van juni 1995 onderstreepten de Vlaamse ministers dat zij “de autonomie van Vlaanderen zullen omzetten in een krachtige aanwezigheid op het Europese en het internationale forum”. Sedert 1980 bouwen de opeenvolgende Vlaamse regeringen langzaam aan een traditie van buitenlandse aanwezigheid. Deze initiatieven worden, ook op het thuisfront, soms op gemengde gevoelens onthaald, maar zij tonen in ieder geval aan dat er sinds de Tweede Wereldoorlog een lange weg is afgelegd. Tot 1950 was Buitenlandse Zaken een eentalig Frans bolwerk en had België in het buitenland overwegend het imago van een Franstalig land. In deze situatie is slechts langzaam verandering gekomen. De strijd voor de gelijkwaardige vertegenwoordiging van de Nederlandstaligen en

de gelijkberechtiging van het Nederlands in de diplomatie was lang en moeizaam. De virtuele onzichtbaarheid van de Nederlandstaligen was niet alleen een gevolg van het internationale prestige van het Frans en van de afwezigheid van het Nederlands in het officiële België van 1830. Zij was ook te wijten aan de verfransing van de elite in Vlaanderen, terwijl precies de wereld der diplomatie bij uitstek elitair was. De diplomaten kregen pas vanaf 1853 een kleine onkostenvergoeding, maar zij werden toch verondersteld er een levensstijl op na te houden die bij hun functie paste. Dit had tot gevolg dat de diplomatieke carrière voorbehouden was aan welgestelde lieden die een aanzienlijk privé-inkomen hadden en over de nodige familiale connecties beschikten. In de periode 1830-1914 was 70% van de diplomaten van adel. 35% van de diplomaten die voor 1853 geboren werden, behoorde zelfs tot de zeer rijke en selecte groep van verkiesbaren voor de Senaat. Nog in 1939 behoorde circa 50% van de diplomaten tot de adel. In de 19de eeuw waren de activiteiten van de diplomaten eerder beperkt; hun functie had vooral een representatief en ceremonieel karakter. Er werden aanvankelijk geen specifieke diploma-eisen gesteld aan de kandidaat-diplomaat, en het duurde tot 1841 vooraleer de eerste, weinig selectieve examens werden georganiseerd. Aan het eind van de 19de eeuw namen, onder invloed van de groeiende industriële en commerciële noden van België, de rol en de betekenis van de consuls gevoelig toe. Het merendeel van hen was niet van adellijke afkomst. Zij hadden ernstige toelatingsexamens afgelegd en ze werden wel voldoende bezoldigd.

DE SITUATIE IN DE PERIODE 1830-1945

De taaltoestanden in de diplomatie kwamen in de 19de eeuw maar sporadisch ter sprake in het parlement. De Vlaamse eisen bleven aanvankelijk zeer bescheiden: men vroeg dat er in alle buitenposten minstens één Nederlandstalige diplomaat aanwezig was, die de Vlamingen in hun eigen taal te woord kon staan. Zo klaagde de Grievencommissie er in 1856 over dat de Belgische diplomaten Vlaamse handelaars en zeelui die om hun bijstand verzochten, niet eens verstonden. In haar rapport dat in 1858 aan de Kamer werd voorgelegd, vroeg de Grievencommissie dan ook dat er bij het diplomatiek examen een 'grondige' kennis van het Nederlands geëist werd. Buitenlandse Zaken was niet onder de indruk. Minister Charles Vilain XIII antwoordde droogjes dat in elke legatie minstens één ambtenaar uit het Vlaamse landsgedeelte afkomstig was. Van een opname van het Nederlands in het diplomatiek examen kon er helemaal geen sprake zijn. Dat zou de rekrutering alleen maar bemoeilijken, want *exiger le flamand aux examens, c'est vouloir exclure les Wallons*.

Aan het eind van de 19de eeuw groeide het onge-

noegen, ook in de Vlaamse pers, over het gebrek aan kennis van het Nederlands bij de diplomaten. De jonge V.B. aanvaardde niet langer dat het diplomatiek personeel nog altijd de taal van 3,5 miljoen Vlamingen niet hoefde te kennen, terwijl een goede beheersing van het Engels en het Duits wél gevraagd werd. Het Nationaal Vlaamsch Verbond eiste op zijn Landdag van 1888 dat het Nederlands "als verplichtend vak in het programma van alle diplomatieke examens" opgenomen werd. De Politieke Directie van Buitenlandse Zaken bleef onvermurwbaar; zij was niet van plan op dit verzoek te antwoorden. Niet alleen had het Nationaal Vlaamsch Verbond geen enkel officieel karakter, de Politieke Directie was ook van oordeel *qu'il y (avait) lieu d'attendre qu'on cite des faits à l'occasion desquels la nécessité d'imposer le flamand aux diplomates aurait été démontrée à l'évidence*. Minister Paul de Faveureau ging nog verder: hij beweerde in 1897 dat de kennis van het Nederlands voor Belgische diplomaten *aucune utilité pratique* had. De grotere Vlaamse druk leverde voor de Eerste Wereldoorlog dan ook geen enkel resultaat op.

Het duurde tot in de jaren 1920 vooraleer een eerste kleine vooruitgang werd geboekt. Door het Koninklijk Besluit van 30 november 1924 werd het Nederlands officieel in het diplomatiek examen opgenomen. De kandidaten moesten, net als voor het Engels en het Duits, bewijzen dat zij 'voldoende' Nederlands kenden. Deze vage term werd niet nader gepreciseerd en het examen verliep verder volledig in het Frans. De wet op het taalgebruik in de administratie van 1932 en de introductie van taalrollen brachten evenmin verbetering. Buitenlandse Zaken bleef jarenlang hardnekkig volhouden dat de taalwet alleen van toepassing was op het hoofdbestuur in Brussel. Voor de buitenposten (ambassades, gezantschappen en consulaten) golden andere regels: zij vertegenwoordigden, als nationale diensten bij uitstek, België in zijn geheel in het buitenland. Dit had, nog steeds volgens Buitenlandse Zaken, tot gevolg dat zij aan de taalwet ontsnapten. Maar ook bij de toepassing van de taalwet op de binnendiensten school een addertje onder het gras: de wet streefde naar een 'passend' evenwicht voor het aantal betrekkingen dat aan kandidaten van elke taalgroep werd voorbehouden. Uit het verslag aan de koning dat aan het uitvoeringsbesluit van januari 1933 voorafging, bleek echter dat een 'passend' evenwicht geenszins een numerieke gelijkheid veronderstelde.

Vanaf 1 januari 1937 kregen kandidaat-diplomaten de mogelijkheid om het toelatingsexamen in het Nederlands af te leggen. Op de examensessie van 1939 presenteerden zich zes Nederlandstalige kandidaten, maar van een gelijkwaardige behandeling was nog lang geen sprake. Ook Vlaamse kandidaten moesten de proef *style diplomatique et protocolaire* in het Frans afleggen. Bovendien ontbrak iedere ga-



WANTOESTANDEN OP «BUITENLANDSE ZAKEN»?
Uw kritiek is erg overdreven, meneer! De Vlaamse taalrol is wél gevuld!

Karikatuur van Pil op de wantoestanden in het ministerie van buitenlandse zaken.

rantie inzake gelijkvallige aanwervingen per taalgroep, wat ertoe leidde dat de rekruteringen in het nadeel van de Vlamingen bleven verlopen. Heel wat Nederlandstaligen gaven er dan ook de voorkeur aan het examen in het Frans af te leggen. Zij hoopen op die manier ook minder 'weerstand' te ondervinden tijdens hun latere loopbaan.

1945-1962

Buitenlandse Zaken bleef ook na de Tweede Wereldoorlog een eentalig Frans bastion. Zo waren in 1946 meer dan 85% van de binnengekomen en 88% van de uitgaande stukken in het Frans gesteld. Voor de top van het departement was de monopoliepositie van het Frans nog steeds een normale zaak, zoals blijkt uit de reactie van minister Paul-Henri Spaak in de Kamer op 25 januari 1949: *Cette situation perdurera très longtemps encore, parce que nous sommes en présence d'une langue qui a été, jusqu'à la fin de cette guerre, la langue diplomatique que tous les pays employaient.*

Door het Regentsbesluit van 16 oktober 1946 smolten de diplomatieke en consulaire carrières samen. Het consulaire corps was minder elitair dan het diplomatieke, maar de fusie veranderde weinig aan de situatie van de Nederlandstaligen. Vooral de uitzonderlijke aanwerving, zonder examen, van 30 ambtenaren – 28 Franstaligen, 2 Nederlandstaligen – tussen 1940 en 1953 lokte heel wat kritiek uit aan Vlaamse zijde, waar men schamper sprak over 'parachutisten'. Door de massale rekruteringen van 1946-1947 werd de dominerende positie van de Franstaligen nog versterkt. In 1951 zag de toestand op Buitenlandse Zaken er als volgt uit: 269 Franstaligen tegenover 49 Nederlandstaligen. In de drie hoogste klassen van de diplomatieke carrière (gezantschapsraden, gezanten en ambassadeurs) was de situatie bijzonder ongunstig: 136 Franstaligen tegenover 3 Nederlandstaligen. Niet één ambassadeur was Nederlandstalig.

Deze toestand werd aan Vlaamse zijde hoe langer hoe meer als onaanvaardbaar beschouwd. Al in 1947 was de Gentse volksvertegenwoordiger Gerard van den Daele zijn strijd begonnen voor de vernederlandsing van de openbare besturen, en van de diplomatie in het bijzonder. Via interpellaties, parlementaire vragen en brochures probeerde Van den Daele de Vlaamse publieke opinie wakker te schudden voor dit probleem. Telkens wanneer de begroting van het departement ter sprake kwam, stelde Van den Daele extra-kredieten voor om het taalevenwicht te bevorderen. Hij wilde dat de examens per taalrol werden uitgeschreven, dat er meer betrekkingen werden opengesteld en dat de Vlamingen sneller promotie maakten. Minister Spaak gaf schoorvoetend toe dat de taalwet misschien niet altijd correct werd toegepast, maar hij verschool zich andermaal achter het 'bijzondere' karakter van de diplomatieke carrière.

Van den Daele werd in 1950 minister van arbeid en sociale voorzorg, maar zijn rol werd overgenomen door de Vlaamse Kamergroep van de Christelijke Volkspartij (CVP) onder aanvoering van Leo Delwaide. Die bleef de wantoestanden op taalgebied verder aanklagen. Hun aandringen leidde in 1950-1951 tot een eerste kentering ten goede, die trouwens samenviel met een verdere democratisering van de carrière. Op 1 januari 1950 werd de beruchte proef *style diplomatique et protocolaire* afgeschaft. Vanaf 1951 gebeurde de aanwerving van diplomaten in overeenstemming met de taalwet van 1932. Het aantal open betrekkingen werd per taalrol bepaald en voor de geslaagden werd een aparte Franstalige en Nederlandstalige rangschikking opgesteld. Anders gezegd: de rekrutering gebeurde voortaan op een evenwichtige wijze, wat ertoe leidde dat er in 1957 en 1959 voor het eerst meer Nederlandstaligen dan Franstaligen werden aangeworven.

Door het hiërarchische karakter van de diplomatieke carrière kon een meer evenwichtige situatie in de hogere klassen op korte termijn alleen bereikt worden door speciale maatregelen. Het KB van 1 maart 1952 liet gedurende vier maanden bijzondere aanwervingen toe voor de functie van buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister. Aan Franstalige kant werd zeer verbolgen gereageerd; vooral de krant *La Dernière Heure* haalde furieus uit in haar artikel *Un coup d'arbitraire de M. Van Zeeland*. Een en ander leidde ertoe dat het KB een maat voor niets werd. Welgeteld één ambtenaar, voormalig CVP-voorzitter François X. van der Straeten-Waillet, werd in dienst genomen.

Tussen 1952 en 1961 werden geen verdere maatregelen genomen om het onevenwicht weg te werken. De kwestie kwam geregeld aan bod bij de bespreking van de begroting, maar er gebeurde niets. Zowel het arrest van de Raad van State van december 1953 als het verslag van het Centrum-Harmel van april 1958 bevestigden dat de taalwet van 1932 ook

van toepassing was op Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel, maar het departement had daar geen oren naar. Buitenlandse Zaken had nog steeds geen uitvoeringsbesluiten getroffen en er waren nog altijd geen officiële taalrollen voor de carrière. Eind 1960 was de toestand wat verbeterd in vergelijking met 1951, maar er was nog steeds een duidelijk Franstalig overwicht: 227 Franstaligen tegenover 97 Nederlandstaligen. In de laagste klassen was er een evenwicht tussen beide taalgroepen, maar in de hoogste vier klassen bleven de Nederlandstaligen, met 53 diplomaten tegenover 186 Franstaligen, sterk in de minderheid.

Deze inertie zorgde voor groeiend ongeduld aan Vlaamse kant, waar men het stilaan tijd vond dat de taalwetten overal correct werden toegepast. Vooral de buitenparlementaire V.B., die vanaf het einde van de jaren 1950 een nieuw elan had gekregen, liet steeds luider van zich horen. De **Stichting-Lodewijk de Raet** vroeg in haar *Werkmap Vlaamse Beweging* uit 1956 een herziening van het 'passend' evenwicht uit de taalwet van 1932. Het **Verbond van het Vlaams Overheidspersoneel** (vvo) volgde met argusogen de Vlaams-Waalse verhoudingen in de administratie. In mei 1958 werd een nieuw ontwerp-KB, dat het taalevenwicht in de diplomatie moest tot stand brengen, aan de ministerraad voorgelegd. Volgens dit ontwerp volstond het in Vlaanderen geboren te zijn om ingeschreven te worden op de Nederlandse taalrol. Dit KB kreeg het fiat van de ministerraad, maar na protest vanwege het vvo werd het in stilte afgevoerd.

DE WETTEN-FAYAT

De rooms-rode regering-Theo Lefèvre-Paul-Henri Spaak (april 1961-mei 1965) had zich voorgenomen de communautaire problemen, die zich steeds scherper lieten voelen, ten gronde aan te pakken. Bij de verkiezingen van maart 1961 was de **Volksunie** (VU) de belangrijkste winnaar geworden, waardoor de druk op de Vlaamse vleugel van de **Christelijke Volkspartij** (CVP) aanzienlijk werd opgevoerd. Ook bij de Belgische **Socialistische Partij** (BSP) was er een langzame mentaliteitswijziging merkbaar. Zo liet **Jos van Eynde** zich ontvalen dat "de Walen moeten leren inzien dat de Vlamingen in België de meerderheid vormen". De Brusselse Vlaming **Hendrik Fayat** (BSP), die als adjunct toegevoegd werd aan minister van buitenlandse zaken Paul-Henri Spaak, had zich voorgenomen het taalevenwicht op dit departement eindelijk tot stand te brengen. Bij de bespreking van de begroting in de Kamer op 12 juni 1961 kwamen de taaltoestanden in de diplomatie andermaal ter sprake. Volgens Spaak was het onevenwicht tussen Nederlands- en Franstaligen snel aan het vermindern. De minister waarschuwde voor overhaaste maatregelen om het taalevenwicht tot stand te brengen: "Niet iedereen was geschikt voor een di-

plomatieke loopbaan", en onbesuisde parachutages konden de Vlamingen die al in dienst waren, ontmoedigen. *De Standaard*, even later bijgevalen door het vvo, had grote vragen bij de cijfers die door Spaak geciteerd werden. De minister zou ze opgesmukt hebben door diplomaten van de Franse taalrol die men naar de Nederlandse taalrol wilde overhevelen, mee te tellen. Op 13 juni riep *De Standaard* de Vlaamse Kamergroep op om Spaak niet langer te laten betijen. Ook Fayat en premier Theo Lefèvre werden aangemaand Spaak nauwlettend in het oog te houden, "want wij hebben niet het minste vertrouwen in de h. Spaak, die in zijn nota durft beweren dat hij tegen 'parachutages' is, maar indertijd 70 Franstaligen over het hoofd van de Vlaamse diplomaten in de carrière gearachuteerd heeft".

Om het taalevenwicht in de hoogste vier klassen van de diplomatieke carrière tot stand te brengen werden vier bijzondere maatregelen onderzocht: een bredere aanwerving van Vlamingen aan de basis, een versnelde promotie van Vlaamse diplomaten in dienst, benoemingen buiten kader van Vlamingen in de eerste en tweede klassen en uitzonderlijke aanwervingen voor de derde en vierde klassen. Elk van deze maatregelen hield nadelen in en ten slotte koos men voor het vierde alternatief. Op grond van objectieve criteria zouden voor de derde en vierde klasse Vlaamse ambtenaren aangeworven worden. Deze maatregel zou automatisch leiden tot een uitbreiding van het kader, maar dit werd gerechtvaardigd door de stijging van het aantal diplomatieke posten, een gevolg van de dekolonisatie en het groeiende aantal internationale organisaties.

Fayat werkte, in nauwe samenwerking met zijn kabinetschef Edouard Grandry en zijn adjunct-kabinetschef René Fourdin, twee ontwerp-KB's uit. Het eerste bepaalde dat op het departement twee taalrollen werden bijgehouden. De inschrijving op de ene of de andere rol gebeurde naar gelang van het taalregime van het toelatingsexamen. Artikel 4 van het ontwerp handelde over de omstreden overhevelingen: verscheidene Nederlandstalige diplomaten, in dienst getreden tussen 1 januari 1937 en 1 januari 1951, hadden het toelatingsexamen in het Frans afgelegd. Zij konden nu op eigen verzoek en als ze voldeden aan een aantal voorwaarden, zoals studies in het Nederlands en een taalexamen, op de Nederlandse taalrol ingeschreven worden. Gelijkwaardige maatregelen werden getroffen voor de carrière in de kanselarij. Het verzoek tot overheveling moest binnen een termijn van drie maanden na de publicatie van de wet gedaan worden. Het tweede ontwerp betrof de uitzonderlijke aanwervingen. Artikel 1 regelde de rekrutering van dertig ambtenaren van vierde en twintig van derde klasse. De kandidaten moesten onder andere slagen in het toelatingsexamen dat werd georganiseerd door het Vast Wervingssecretariaat, en een Nederlandstalig

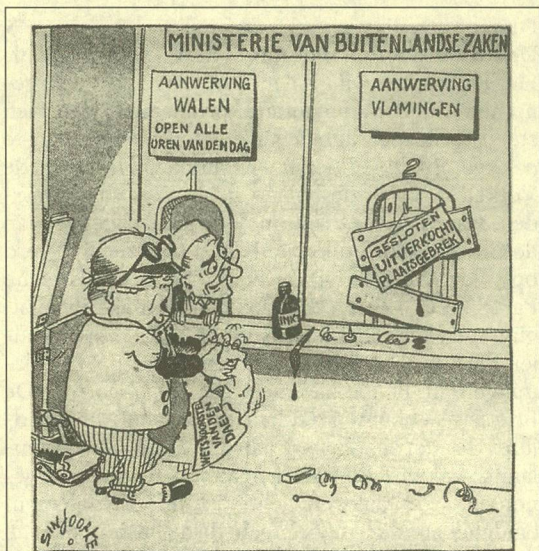
einddiplomabezitten. Zij moesten minstens 35 jaar oud zijn en negen jaar beroepsactiviteit hebben voor de vierde klasse, en minstens 40 jaar oud zijn en 12 jaar ervaring hebben voor de derde klasse. Wel werd een achterpoortje opengelaten: kandidaten die niet aan de voorwaarden voldeden, konden op voorstel van een commissie, voorgezeten door de Vaste Wervingssecretaris, door de ministerraad worden toegelaten tot het examen na onderzoek van de aard en het niveau van hun vorige beroepsactiviteit. Het advies van de Raad van State over de rekruteringen was negatief. Om verdere problemen te vermijden besliste Hendrik Fayat de maatregel bij wet door te voeren.

In november 1961 werden de twee wetsontwerpen ingediend bij het parlement. Het ontwerp over de taalrollen werd op 7 februari 1962 in de Kamer goedgekeurd met 165 stemmen voor, 10 tegen en 6 onthoudingen. De Vlaamse socialisten en liberalen stemden eenparig ja, de Volksunie neen. Alhoewel de Vlaamse Christelijke Volkspartij (CVP), op één Kamerlid na, voor stemde, was het enthousiasme niet groot; vooral de overhevelingen botsten op groot wantrouwen. Fayat kon deze kritiek enigszins begrijpen. De maatregel leverde niet één Nederlandstalige diplomaat meer op en de overgehevelden waren in zekere zin 'lauwe' Nederlandstaligen, die zich bij hun aanwerving niet als zodanig hadden gedragen. De Senaat keurde op 22 maart het ontwerp goed, met 111 stemmen voor, 2 tegen en 6 onthoudingen. In totaal werden 11 diplomaten overgeheveld naar de Nederlandse taalrol. Het ontwerp over de uitzonderlijke aanwervingen botste aan Franstalige kant op veel meer bezwaren. De tegenstanders waren van oordeel dat het ontwerp ongrondwettelijk was en op termijn de promotiekansen van de ambtenaren uit de vijfde en zesde klasse aantastte. Zelfs een tussenkomst van Spaak, die de grondwettelijkheid van het ontwerp op laconieke wijze verdedigde, kon hen niet overtuigen. Bij de eindstemming in de Kamer keurden 123 volksvertegenwoordigers het ontwerp goed, 30 stemden tegen en 27 onthielden zich. De Senaat sprak zich op 22 maart ten gunste van het ontwerp uit.

De wet van 5 april 1962 regelde niet alleen de overhevelingen, maar betekende ook een doorbraak voor het taalgebruik in de buitendienst. De diplomaten werden voortaan ambtshalve verplicht Nederlands te gebruiken. Voor Fayat zelf was deze bepaling van cruciaal belang. Hij meende dat de aanwerving van Nederlandstalige ambtenaren weinig resultaat zou hebben, indien niet tegelijk de "interne verfransingsdruk werd geneutraliseerd". Voor minister Spaak, die de Fayat-maatregelen aanvankelijk gesteund had, ging dit allemaal veel te ver en de relaties met zijn adjunct verkoelden. Spaak kon maar moeilijk aanvaarden dat diplomaten van de Nederlandse taalrol voortaan hun rapporten in het Nederlands moesten opsturen: *Et tu*

trouves ça normal qu'un ambassadeur m'envoie à moi, le ministre des Affaires Etrangères responsable, un rapport dans une langue que je ne comprends pas?

Bij het eerste Fayat-examen in 1962 slaagden 13 kandidaten voor de vierde en 5 kandidaten voor de derde klasse. Voor de tweede examensessie in 1963 boden zich 29 deelnemers aan. Toch bleek de verwezenlijking van het taalevenwicht een werk van lange adem. Eind juli 1965 was er een evenwicht voor de consulaten, maar voor de diplomatieke posten behielden de Franstaligen, met 57 posthoofden tegenover 18 Nederlandstaligen, een opvallend overwicht. In de volgende jaren daalde het aanvankelijke enthousiasme bij de Vlaamse kandidaten, wat ertoe leidde dat de bijzondere rekruteringen verlengd werden tot 31 december 1975. Tussen 1 mei 1963 en 1 juli 1975 werden in totaal 49 Nederlandstalige diplomaten aangeworven op basis van de wet-Fayat. Zij gingen de geschiedenis in als de 'Fayat-boys'; deze bijnaam, die aanvankelijk wat spottend bedoeld was, werd door een van hen later omschreven als "de mooiste eretitel die wij ooit zullen veroveren". Pas in 1973 werd een evenwichtige situatie bereikt in de diplomatie, met 184 Frans- tegen 178 Nederlandstaligen. In 1975 waren de Vlamingen (200) voor het eerst talrijker dan de Franstaligen (194). De aanpassing van de taaltoestanden had niet, zoals men had gedacht, vijf jaar, maar in totaal meer dan tien jaar geduurd. De maatregelen-Fayat werkten ook een verdere democratisering van de diplomatie in de hand, aangezien geen enkele



TER BESTRIJDING VAN HET VANDENDAELISME
Spaak: Ziezo en als ze het nu nog niet begrijpen dan zijn het ezels.

Karikatuur op de pogingen van CVP-volksvertegenwoordiger Gerard van den Daele om de diplomatie te vernederlandsen; minister Spaak werkte tegen.

Fayat-boy van adel was. In 1980 was nog 8% van de diplomatieke agenten van adel.

De nieuwe wet op het taalgebruik in bestuurszaken van 1963 betekende een noodzakelijke aanvulling op de wetten-Fayat. Volgens artikel 36 moest de buitenlandse dienst zo georganiseerd worden dat de taalwet kon toegepast worden en dat het publiek zich zonder problemen in het Frans of het Nederlands tot de dienst kon wenden. Het aantal functies moest op alle trappen van de hiërarchie in gelijke mate verdeeld worden. De titularissen van deze functies moesten voor een jury, samengesteld door het Vast Wervingssecretariaat, bewijzen dat zij de tweede landstaal goed kenden. Het KB van 11 oktober 1965 paste zowel het statuut van de personeelsleden als het organiek reglement van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel aan de nieuwe toestand aan. In datzelfde KB werd ook bepaald dat de minister elk jaar bij de **Vaste Commissie voor Taaltoezicht** verslag moest uitbrengen over de toepassing van de taalwetten. Ten slotte werd door het KB van 30 maart 1968 een vast kader voor de betrekkingen in de carrière Buitenlandse Dienst en Kanselarij opgesteld. In gewone mensentaal betekende dit alles dat er op Buitenlandse Zaken voortaan een dubbel evenwicht werd toegepast: een taal-evenwicht voor de posthoofden en een algemeen evenwicht tussen Nederlands- en Franstaligen in de diplomatieke carrière.

Na de goedkeuring van de wetten-Fayat verlegde de Vlaamse pers haar aandacht naar het kwalitatieve onevenwicht op taalgebied. *De Standaard* merkte op 7 september 1965 korzelig op dat vooral kleine en minder belangrijke posten door Vlamingen geleid werden. De meer prestigieuze Europese en Amerikaanse ambassades bleven in handen van Franstaligen. Ook de top van Buitenlandse Zaken, het zenuwcentrum van de besluitvorming in Brussel, bleef een Franstalig bolwerk. De belangrijkste directoraten-generaal en directoraten werden nog steeds geleid door Franstalige edellieden. Vooral Etienne Davignon, het toenmalige hoofd van het directoraat Politiek, moest het ontgelden. "Wie van deze aristocraten kan representatief voor de Vlaamse opinie worden genoemd?" vroeg **Manu Ruys** zich af. De opname van Erik Suy in het kabinet van minister van buitenlandse zaken **Pierre Harmel** maakte geen einde aan de kritiek. Aan Vlaamse kant meende men dat het dringend tijd was dat een Vlaming minister van buitenlandse zaken werd. Men wilde niet langer genoegen nemen met de aanstelling van Hendrik Fayat (1965-1966) en **Renaat van Elslande** (CVP, 1966-1968) tot minister voor Europese zaken; beide excellenties bleven immers in de schaduw van de minister van buitenlandse zaken. Het duurde nog tot januari 1973 vooraleer de eerste Vlaming, **Renaat van Elslande**, in de tripartite-Edmond Leburton-Leo Tindemans-Willy de Clercq, de felbegeerde portefeuille in de

wacht sleepte. Sinds december 1981, met het aantreden van Leo Tindemans (CVP) in de regering Wilfried Martens V, bleef Buitenlandse Zaken ononderbroken in Vlaamse handen.

Aan het eind van de jaren 1970 verplaatste het ongenoegen over de achterstelling van de Vlamingen zich naar het departement van ontwikkelingssamenwerking. Vooral onder Lucien Outers (FDF), minister in de regering-Tindemans II (1977-1978), werd aan Vlaamse zijde luid gemord over de uitgesproken Franstalige dominantie. Op 1 januari 1977 had het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking in totaal 1782 personeelsleden in dienst, van wie 72% Franstaligen. In 1989 was de situatie sterk verbeterd bij de coöperanten in alle categorieën, met 1740 (52%) Franstaligen tegenover 1606 (48%) Nederlandstaligen. Bij de coöperanten in de enge betekenis van het woord bleef het Franstalige overwicht opvallend.

NAAR EEN NIEUW ONEVENWICHT?

De wetten-Fayat hebben de taalsituatie op Buitenlandse Zaken op termijn radicaal veranderd. Na 1975 nam het numerieke overwicht van de Nederlandstaligen langzaam maar zeker toe. In 1978 waren er 192 Frans- tegenover 213 Nederlandstaligen, tien jaar later was de verhouding 186 tegenover 227. Dit steeds grotere Nederlandstalige overwicht was niet alleen een gevolg van de extra-rekrutering van de Fayat-boys, maar ook van het gelijktijdige, vervroegde vertrek van Franstalige diplomaten. Door het KB van 13 oktober 1965 werd hun vrijwillige terbeschikkingstelling, ook financieel, aangemoedigd. In totaal hebben tussen 1965 en 1975 53 agenten van deze maatregel gebruikgemaakt. Bovendien verliep de rekrutering van Franstalige diplomaten steeds moeizamer. Tussen 1969 en 1979 werden 105 betrekkingen opengesteld voor Franstaligen, maar er werden slechts 58 stagiairs in dienst genomen. Ook de beslissing om tussen 1976 en 1984 een groter aantal banen open te stellen voor Franstaligen had weinig succes; de maatregel werd in 1985 afgevoerd.

In 1984 kreeg André Molitor, de gewezen kabinetschef van de koning, de opdracht om een rapport over het herstel van het taalevenwicht voor te bereiden. Molitor stelde in zijn verslag onder andere een latere pensionering van Franstalige diplomaten en een vervroegde terbeschikkingstelling van de Vlamingen voor. Het rapport-Molitor werd door dié Franstaligen die de operatie-Fayat nog altijd niet verteerd hadden, dankbaar aangegrepen om dringend maatregelen ten voordele van de Franstalige diplomaten te eisen. *Le Soir* had begin februari 1984, onder de kop *La ruée des Fayat's Boys a embouteillé la Carrière* al de alarmklok geluid. Ook *La Libre Belgique* had duidelijk heimwee naar de tijd, toen baron de Gaiffier d'Hestroy en baron Cartier de Marchienne nog de dienst uitmaakten in Parijs en Lon-

den. De krant bekloeg zich hardop over *le virus linguistique* dat de Belgische diplomatie ondermijnde. Minister van buitenlandse zaken Leo Tindemans werd op 8 mei 1985 in de Kamer geïnterpelleerd door Armand de Decker (PRL). Het Brusselse Kamerlid was er niet over te spreken dat Buitenlandse Zaken, tien maanden na het rapport-Molitor, nog altijd niets ondernomen had om het "schreeuwend onevenwicht" te herstellen. Alhoewel De Decker en passant scherp afrekende met de operatie-Fayat, die volgens hem verantwoordelijk was voor de aanwerving van *les agents les moins brillants de notre carrière diplomatique actuelle*, vroeg hij in feite nieuwe bijzondere maatregelen, deze keer ten gunste van de Franstaligen. Tindemans bleek, ook al om nieuwe communautaire strubbelingen te vermijden, niet geneigd om een nieuwe operatie-Fayat te ondernemen. De bescheiden regeringsmaatregelen – meer aanwervingen en een versnelde promotie voor Franstalige diplomaten na drie jaar – voldeden de Franstaligen niet. In 1987 ging De Decker opnieuw in de aanval en twee jaar later interpeleerde Georges Clerfayt (FDF) premier Wilfried Martens over het onevenwicht. Zowel Tindemans als Martens onderstreepten in hun antwoord dat de Vlaamse dominantie een tijdelijk fenomeen was. In de loop van de jaren 1990 zou door de pensionering van de Fayat-boys de situatie opnieuw evenwichtiger worden.

De evenredige vertegenwoordiging van de Nederlandstaligen viel grotendeels samen met een ingrijpende verandering van de taken van de diplomaat. In een moderne staat is het ministerie van buitenlandse zaken niet langer het enige, bevoorrechte kanaal voor contacten met buitenlandse overheden. De media zorgen voor informatie. De regeringsleiders en de ministers van buitenlandse zaken staan voortdurend in contact met hun buitenlandse collega's. Zij telefoneren rechtstreeks via hun privé-lijnen en ontmoeten elkaar om de haverklap op internationale topontmoetingen. Bovendien vragen veel problemen een hoge mate van gespecialiseerde kennis, wat ertoe leidt dat de diplomaat in het beste geval fungeert als coördinator. Tijdens de laatste decennia groeide een naar het buitenland gerichte technocratie, die niet langer afhankelijk van Buitenlandse Zaken. De overdracht van steeds meer nationale bevoegdheden aan de Europese Gemeenschap, en later de Europese Unie, heeft deze evolutie verder in de hand gewerkt. Ministers van financiën, landbouw enzovoort onderhandelen zelf met hun buitenlandse collega's. De permanente delegatie bij de Europese Unie maakt deel uit van commissies, subcommissies en werkgroepen allerhande, waar ze direct onderhandelt met de vertegenwoordigers van de andere lidstaten. De traditionele positie en het prestige van de diplomaat worden hierdoor systematisch aangevreten.

VLAANDEREN GAAT INTERNATIONAAL

De federalisering van België bleef evenmin zonder gevolgen voor de nationale diplomatie. Het Belgische diplomatieke kader werd niet langer beschouwd als het meest bruikbare instrument om de Vlaamse belangen op economisch, commercieel en cultureel gebied in het buitenland te verdedigen. Sedert 1980 werken de Vlaamse regeringen aan een internationaal profiel voor Vlaanderen, maar hun initiatieven hadden aanvankelijk vooral een symbolisch karakter. In april 1983 besliste de Vlaamse executieve dat het Commissariaat-Generaal voor Internationale Samenwerking (CGIS) omgevormd werd tot het 'algemeen instrument' voor de relaties met het buitenland. In het kader van het CGIS werden twee verbindingsagenten benoemd, één voor de verbinding met de Europese Gemeenschap en één voor de contacten met de internationale organisaties. De Vlaamse gemeenschap beschikte daarnaast over de mogelijkheid om attachés te benoemen bij de Belgische ambassades. Op 1 januari 1990 waren twee vertegenwoordigers uitgezonden, een attaché naar Washington en een attaché naar Tokio. Door de staats hervorming van 1988 kregen de gemeenschappen het verdragsrecht voor culturele en persoonsgebonden materies. De gewesten moesten tot de staats hervorming van 1993 wachten op het recht om verdragen te sluiten. De deelstaten konden voortaan, voor de aangelegenheden waarvoor zij bevoegd zijn, de internationale samenwerking regelen. Meteen werd een punt gezet achter het unitaire tijdperk van de Belgische diplomatie. Artikel 68 van de herziene grondwet regelde de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten op internationaal gebied, maar de aanpassingsperiode verloopt aan beide zijden niet zonder moeilijkheden. Media tieke optredens op de internationale scène zijn zeer verleidelijk voor iedere ambitieuze politicus en de federalisering van het buitenlands beleid werd geplaagd door enkele kinderziekten. Veelvuldige, niet-gecoördineerde verplaatsingen naar het buitenland droegen dan ook niet altijd bij tot een groter begrip voor het 'nieuwe' België. Het succes van de reorganisatie van het buitenlands beleid zal niet alleen afhangen van de kwaliteit van de gevoerde politiek, maar ook van een goede samenwerking tussen de verschillende regeringen en administraties.

LITERATUUR: G. van den Daele, *De achterstand en de minderwaardige behandeling der Vlamingen in de Belgische administraties*, 1950; – E. van Bogaert, 'Het taalevenwicht in de Belgische diplomatie', in *Liber Amicorum August De Schrijver*, 1968, p. 681-690; – G. Provoost, 'De Belgische diplomatie: een Vlaamse verworvenheid', in *De Brug*, jg. 13, nr. 1 (1969), p. 19-43; – L. de Bruyne, *De Vlaamse strijd voor gelijkberechtiging in de Belgische diplomatieke dienst*, 1971; – C. Roosens, 'Les agents des services extérieurs du ministère des Affaires Etrangères. Aspects linguistiques de leur statut', in *Administration Publique*, jg. 7, nr. 4 (1983), p. 271-282; – A. Molitor, *Verslag aan de heer minister van*

*Buitenlandse Betrekkingen over het taalonevenwicht binnen de diplomatieke carrière en over de oplossing ervan, 1984; – De buitenlandse betrekkingen in het federale België. Een rapport van de groep Coudenberg, opgesteld door ere-ambassadeur Felix Standaert, 1990; – C. Roosens, 'Agents diplomatiques belges. Conditions de recrutement (1830-1980)', in *La politique extérieure de la Belgique* en 1984-1985, 1986, p. 107-145; – S. de Wolf, *De recruteringspolitiek van het ministerie van Buitenlandse Zaken: analyse van de Fayat-lichtingen, 1990; – J. Hendrickx, 'België's buitenlandse zaken: over de malaise in de diplomatie', in *Kultuurleven*, jg. 58, nr. 4 (1991), p. 66-73; – P. de Groot, *De Vlaamse strijd voor de vernederlandsing van de Belgische diplomatie (1945-1973)*, 1992.**

MARIA DE WAELE